

KARI SELÉN, **Genevestä Tukholmaan. Suomi turvallisuuspoliittista linjaa hakemassa 1930-luvulla.** Otava, Forssa 1974.

Keskustelu Suomen ulkopoliitiikan historiasta on tänä syksynä leimahtanut kiivaastikin. Painopiste tosin on dramaattisissa vuosissa 1940—41, mutta huomiota on riittänyt myös sotia edeltäneeseen kauteen. Sitä koskettelevana Selénin tutkimus on tullut julki otolliseen aikaan. Luodaanko näin noiden aikojen suomalaisen ulkopoliitiikan oikeaan käsittämiseen toivottua historiallista perspektiiviä?

Ensi alkuun on syytä huomauttaa Selénin työn olevan historiantutkijalle erittäin hyödyllisen; onhan hän siinä selostanut yksityiskohtaisesti huomattavan diplomaattisen asiakirjamäärän sisällön. Näin läheinen kosketus empiriaan tarjoaa ammatti-ihmiselle jotakuinkin käsikirjan tasoa olevan tietoainekseen aihepiiriä sivuaville tutkimuksille. Sen sijaan aiheeseen ja historian metodisiin ongelmiin perehtymättömälle saattaa olla vaikea löytää punaista lankaa pohjoismaisten ja vähän muittenkin maitten ulkoministeriöitten päivittäisen monensuuntaisista toiminnosta koostuvan ja Selénin teoksen täyttävän rutiinin keskeltä.

Tutkimuksen mahdollisuuksia on rajoittanut voimakkaasti tekijän metodinen ote. »Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää Suomen ulkopoliittisen johdon ratkaisut turvallisuuspoliittisten kysymysten yhteydessä 1931—1936» ja »Tutkimus kohdistuu puhtaasti vastuulliseen ulkopoliittiseen johtoon» (s. 9). Tutkimuksesta ilmenee lisäksi, että ulkopoliittinen johto on rajattu ulkoministeriön korkeimmaksi virkamiehistöksi. Tuloksena on tällöin täysin puhdas diplomatianhistoriallinen ote, jossa voi kuvastua vain tapahtunut toiminta niiltä osin, jotka annettiin virallisten kanavien suoritettaviksi — olkoonkin, että siitä on paljon ollut aikanaan salaista.

Tällä tavoin ei Suomen maailmansotien välisen ajan ulkopoliitiikan tutkimuksessa voidaakaan enää päästä »ratkaisujen selvitystä» pitemmälle, ei siis varsinaisen ulkopoliitiikan historian tutkimukseen perusteitaan myöten. Selénin työ ei siten puutukaan Suomen kansainliittopolitiikan tai pohjoismaisen politiikan turvallisuusaspektien tutkimiseen mainittuina

vuosina, vaan näihin liittyneen diplomaattisen toimeliaisuuden selvittämiseen. Kansainliiton luonteesta johtuen Suomikin joutui osallistumaan liitossa jopa päivittäin monenlaiseen toimintaan ja ratkaisemaan kantansa jokaiseen tapaukseen erikseen.

Tuloksena on suuri määrä tietoa, joka jää varsin hajanaiseksi. Lähteiden tarkan referoinnin vuoksi mukaan on tullut väistämättä myös paljon epäolennaista aineistoa. Selén ei ole hahmottanut tutkimustehtäväänsä rakennekokonaisuudeksi.

Erityisen selkeästi hajanaisuus ilmenee Suomen käyttäytymistä Abessiinian kriisin aikana selostavasta jaksosta (ss. 164—199). Osoittautuu, että verbaalisesta kansainliittosolidarisuudesta huolimatta (s. 173), sanktioita toteutettiin vitkastellen eikä viennistä Italiaan lopulta tarvinnut juurikaan pidettyä, mihin oltiin hyvin tyytyväisiä (s. 186). Tapauksen merkitystä Suomen ulkopoliitikassa ei kuitenkaan mitenkään pohdita. Teoksessa on muitakin jaksoja, joiden funktio niin teoksen kokonaisuuden kuin Suomen ulkopoliitikankin kannalta jää irralliseksi. Tällainen on Mantsurian kriisin käsittely (ss. 52—73) ja oletettavasti tärkeällä tavalla vaikuttanut Neuvostoliiton liittyminen jäseneksi (ss. 116—132). Myöhemmin tulee puhe vain maininnan varaan jätetystä Saksan merkityksestä. Ilman rakennekokonaisuuden muodostamista ei runsaitten tapahtumien ja ratkaisujen esittämisestä vielä tule historiaa.

Edellä esitetyt jaksot ovat enemmän tai vähemmän sivuteemoja. Keskeisiä tutkimustehtävän mukaan ovat Suomen yhteydet pohjoismaihin. Selén ilmeisesti olettaa Suomen kansainliittopolitiikan muuttuneen tutkimusperiodinsa aikana liitossa harjoitetun toiminnan tuloksena pohjoismaiseksi suuntaukseksi. Suomen lisääntyvät kontaktit puolueettomiin ja erityisesti Skandinavian maihin käyvät kieltämättä selvästi ilmi. Silti on syytä kysyä, tapahtuiko juuri näin päin, sillä Selénkin tuo esille aineistoa siitä, miten vasta pohjoismaisen yhteistyön alettua se heijastui myös Suomen lisääntyvinä kontakteina Skandinavian maihin Kansainliitossa.

Selénkin tukee — tosin ohimennen — jälkimmäistä tulkintaa. Suomi oli harjoittanut

»isoloivaa», so. eristäytyvää ulkopoliitikkaa vuoteen 1934 saakka (s. 111). Tätä seikkaa Selén ei tarkemmin pohdi, vaikka siihen sisältyikin merkittävä totuuden jyvä. Hjalmar Procopékin oli jo 1920-luvun lopulla julistanut Suomen elävän »suuremmoisessa eristäytyneisyydessä». Lähinnä hän tarkoitti Kansainliiton osoittautuneen merkityksettömäksi Suomen turvallisuuspolitiikan kannalta. Viimeinen pisara oli finanssiapualoitteen vesittyminen heti aloitteen esittämisen jälkeen 1926.

Vuosi 1931 ei muodosta Suomen kansainliittopolitiikassa mitään rakennetekijää, joka perustelisi rajauksen. Finanssiapusopimuksen valmistuminen tuolloin ei sellainen ollut. Vaikka sopimusta virallisesti diplomaattisista syistä pidettiin »arvokkaana voittona», olisi seuraavan päivän sanomalehdestä — jos lehdistöä ei olisi jätetty aineistosta pois — voitu lukea happamampia ja todellisempia kannanottoja. Tämähän ilmenee tosin myös asianomaisessa kohdassa mainitusta asiakirjasta UM 15 IX 26d (s. 41): Selénin diplomatianhistoriallinen metodi ei riitä peräkkäisten piirteiden sitomiseen yhteen, niin että hänen esittämiensä tapahtumien kesken vallitsi jokin vakinainen suhde, ts. tässä Suomen kansainliittopolitiikan ja turvallisuuspolitiikan kehityksen välinen suhde. Näin on laita teoksen kokonaisuudenkin kanssa, kuten todettu. Toteuttamatta on jäänyt Pentti Renvallin esittämä opetus eli historiallisen synteesin rakentaminen. Sen Selén on jättänyt lukijan harteille.

Metodisilla seikoilla on ollut hyvin suora- viivainen vaikutus tutkimustuloksiin. Selénillä se on erityisen ilmeistä puutteittensa vuoksi, vaikka ei metodi vähemmän tärkeä koskaan ole. Mainitsin jo, ettei tutkimuksen alkuhetki — 1931 — muodosta mitään rakennetekijää Suomen kansainliittopolitiikassa. Tämä johtaa siihen, ettei Selénin teoksesta selviä kansainliittopolitiikan asema Suomen turvallisuuspolitiikassa. Esille tulee vain eräitä sinänsä kyllä kiinnostavia episodeja. Kun Saksan ero liitosta jää aivan maininnan varaan (s. 45) eikä Saksan politiikkaa ja sen vaikutusta Itämeren alueella tarkastella vuoden 1933 jälkeen samoin kuin Neuvostoliiton liittyminen liittoon 1934 jää irralliseksi tapaukseksi, ei pohjoismaisen suuntauksen kehitys — kaikesta diplomaatti-

sesta aktiivisuudesta huolimatta — mitenkään tule esille, vaan se vain ilmestyy olemaan viimeisessä luvussa (s. 226—263). Tässä Selénin roima lähdeaineiston rajaus ulkoministeriön papereihin tuottaa harhaanjohtavimmat tuloksensa. Teoksesta tosiaankin jää kuva, että pohjoismainen suuntaus jotenkin syntyy toiminnasta Kansainliiton parissa.

Seléniltä jää huomaamatta Suomen ainakin vuoteen 1922 ulottuva pohjoismainen (lue ruotsalainen) turvallisuuspoliittinen traditio ja toimeliaisuus. Se oli Hederstiernan tapauksen jälkeen tosin hyvin salaista ja naamioituakin eikä siitä siksi ole diplomaattiasiakirjoissa juuri jälkiä (paitsi mitä oikein tunnistettuna Seléninkin teoksessa ss. 239, 258 ja 260), sotilasjohdon papereissa sen sijaan paljonkin. On aivan kyseenalaista, mentiinkö Tukholmaan Genevan kautta. Näyttää paremminkin siltä, että Tukholmaan mentiin suoraan ja Genevessä siinä ohessa vain käytiin. Saksa ja Neuvostoliitto olivat vuoden 1933 jälkeen Suomen pohjoismaiselle politiikalle paljon tärkeämpiä kuin aktiivinen diplomaattinen toiminta konsanaan Kansainliitossa. Kuten sanottu, tämän keskeinen näkökohta jää Seléniltä sivuun. Luultavasti sen vuoksi hän ei oikein usko viimeisen lunksa keskeiseen huomioon pohjoismaisen suuntauksen sisällöstä: se oli sotilasliitto, yhteisestä pohjoismaisesta sivistyksestäkin puhuttaessa ajateltiin todella tykkien samoja kalibreja ja enemmänkin. Ei sitä seikkaa suinkaan tarvittu mielipiteenmuokkaukseen (s. 250).

Teoksesta voikin sanoa, että joskin Selén näkee Suomen turvallisuuspolitiikan lähteneen »pelätyn itäisen uhkan torjumisesta» (s. 11), hän on puutteellisen metodinsa vuoksi uponnut runsaasti ulkoministeriöitten papereista muodostuneisiin lähdekerrostumiinsa. Samaan aikaan muitten tarpeellisten lähderyhmien kohdalla hän ei ole välittänyt ottaa juuri luitakaan kouraansa. Ulkopolitiikan johdon ratkaisujen perusteet ja siksi myös tavoitteet ovat hämärtyneet. Joka tapauksessa asiantunteva lukija hyötyy esittelystä runsaasta aineistosta vaikka turvallisuuspoliittiset linjat eivät rakennekokonaisuuden puutteellisen hahmottamisen vuoksi toivottavalla tavalla tulekaan näkyviin.

Ilkka Seppinen